

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה לחינוך

"לא בבית ספרנו": התמודדות עם אירועים בעלי אופי מיני במערכת החינוכית

Sexual assault: educational prevention and intervention

מס' קורס : 12920246

מועד: סמסטר ב', תשפ"א

שם המרצה: דר' ליטל שחר-שפירא

מועד הקורס: יום רביעי 17:45 – 16:15, שעת קבלה: ימי רביעי, בתיאום מראש

יצירת קשר: shapili@post.bgu.ac.il, 050-3594432

יעדי ההוראה:

הקורס יעסוק בנושא פגיעה מינית בקרב ילדים ובני נוער, תוך התמקדות במסגרת בית ספרית. במהלך הקורס ניגע בהרחבה בדואליות סביב העיסוק במיניות במערכות חינוכיות בישראל של היום. כאשר מצד אחד קיימות עדויות לחשיפה הולכת וגוברת לתכנים מיניים בקרב ילדים ובני נוער (תקשורת, פורנוגרפיה, רשתות חברתיות) ומצד שני קיים אתגר ממשי בשיח פתוח בין מבוגרים לילדים בנושא המיניות בכלל וסביב טיפול באירועים בעלי אופי מיני בפרט. צוותים חינוכיים מוצאים עצמם פעמים רבות במצב של העדר ידע מספיק, חוסר הכרות עם מורכבות התופעה ותחושות חוסר אונים. מכאן, נקדיש חלק מהקורס להבנת התפתחות מינית נורמטיבית ונשווה אותה להתפתחות מינית מעוררת דאגה בגילאים השונים. בהמשך נדון בהשלכות הפגיעה, נעסוק בהקשר החברתי-תרבותי ובגורמים אפשריים לתופעה. נסקור את דרכי ההתמודדות שלנו כאנשי חינוך עם התופעה, תוך חשיפה לאפשרויות סיוע, טיפול ותמיכה ראשוניות. בקורס יוצג ידע מהמחקר ומהשדה ותינתן והזדמנות להתלבטות ובדיקה של העמדות והתחושות אל מול מציאות מורכבת זו יחד עם כלים לעבודה פרקטית בתחום.

דרישות הקורס

1. לאור אילוצי התקופה, הקורס יערך בזום. הסטודנטים נדרשים להשתתפות פעילה, הכוללת הפעלת המצלמות ותרומה משמעותית במהלך השיעורים. ניתן להעדר עד 2 מפגשים בלבד במהלך הסמסטר באישור מוקדם של המרצה. השתתפות פעילה היא תנאי מקדים להגשת עבודת הסיכום בקורס.
2. כתיבת "יומן מסע": הגשת 3 דו"חות רלפקטיביים לאורך הסמסטר באתר הקורס. הדוחות הם אישיים ויתמקדו בחוויה האישית של הלומדים ביחס לחומר הנלמד. היקף הכתיבה בין חצי עמוד לעמוד. הגשת 3 דוחות במועד תהא שווה ל-15% מהציון הסופי בקורס. לא יתקבלו דוחות לאחר המועד האחרון.
3. עבודה מסכמת: בתום הקורס עליכם להגיש עבודה מסכמת בכתב. העבודה תכלול אינטגרציה של החומר הנלמד בקורס יחד עם התהליך שעבר הלומד. דרישות העבודה

מפורטות בקובץ נפרד. עבודת הסיום שווה ל-85% מהציון הסופי בקורס. מועד אחרון

להגשה 26.7.2021

דרישות והרכב ציון הקורס:

נוכחות והשתתפות פעילה הם תנאי מקדים להגשת עבודה בקורס

הגשת 3 דוחות רלפקטיביים 15% מהציון

עבודה מסכמת- 85% מהציון

סה"כ 100%

רשימה ביבליוגרפית:

1. מה בין התפתחות מינית תקינה ופתולוגית בקרב ילדים: מהו מהלך ההתפתחות המינית התקינה בקרב ילדים? מה רצוי, תקין ונורמאלי? מהי ההתבגרות המינית התקינה בקרב מתבגרים?

קריאת חובה

קוונה ג'ונסון, ט. (1996). *הבנת ההתנהגות המינית של ילדים- מה טבעי ובריא? הוצאת דרום פסדינה: קליפורניה*. פרקים 1-2 (עמודים 17-42).

2. על הציר שבין מיניות ופגיעה מינית - ההקשר תרבותי-חברתי כיצד ניתן להבין את התופעה בהקשר החברתי-תרבותי? (תקשורת, שפה, מערכת החוק, וכו'). נדון באופן שבו הבניות מיגדריות מעצבות את תפיסת המיניות של בנים ושל בנות. נלמד על גישות פמיניסטיות וכיצד הן מסבירות את התופעה.

קריאת חובה

הרמן, ג'. (1994). *טראומה והחלמה*. הוצאת עם עובד. עמודים 13-49.

3. התנהגות מינית בעייתית מהי? פגיעה מינית בילדים מהי? מהי התנהגות מינית פוגענית ומהי פגיעה מינית? כיצד מוגדרות? מה מבחין בין ובין דפוסי אלימות אחרים? מה שכיחות התופעה בארץ ובעולם ומה מאפייניה?

Cromer, L. D., & Goldsmith, R. E. (2010). Child sexual abuse myths: Attitudes, beliefs, and individual differences. *Journal of Child Sexual Abuse, 19*(6), 618-647.

Stoltenborgh, M., H. van IJzendoorn, M., Euser, E., M., & Bakermans-Kranenburg, J. M., (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence around the World. *Child Maltreatment*, DOI: 10.1177/1077559511403920.

קריאת חובה

קוונה ג'ונסון, ט. (1996). *הבנת ההתנהגות המינית של ילדים- מה טבעי ובריא? הוצאת דרום פסדינה: קליפורניה*. פרקים 3-5 (עמודים 43-95).

הילי כוכבי, *משחקים אסורים*, הד החינוך מארס-אפריל 2005.

גור, ע. (2014). *נערות בסיכון*. פורסם באתר האינטרנט "חכמת נשים".

4. השלכות פגיעה מינית

מהם סימני הזיהוי לפגיעה בילדות? מהן ההשלכות של פגיעה מינית בילדות ובגיל ההתבגרות? נדון בהשלכות השליליות, כמו גם בצמיחה פוסט-טראומטית.

קריאת חובה

גור, ע. (2002). השלכות נפשיות ארוכות טווח בנשים נפגעות תקיפה מינית. תמצית הרצאה יום עיון גליל מערבי.

רונית ל. (ניתל), (2006). עדות אישית. שימרו עליי. בתוך "לא בבית ספרנו", מבט על פעילות מרכזי הסיוע בקרב ילדים ובני נוער במערכת החינוך בישראל. הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל.

זליגמן, צ. (2004). מבוא לגילוי עריות: אין אמת, ואין חסד, ואין רחמים. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות. (עמודים 40-15). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

5. פגיעה מינית במערכות חינוכיות

עד כמה התופעה נפוצה? מה המאפיינים? נדון במורכבות של פגיעה המתרחשת בתוך מערכת חינוכית. כך למשל מה קורה כאשר הקורבן והתוקף לומדים באותה כיתה? נבחן מהן העמדות של הורים, מורים וצוותי הנהלה כלפי התופעה.

קריאת חובה

Attar-Schwartz S. (2009). Peer sexual harassment victimization at school: The roles of student characteristics, cultural affiliation, and school factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79, 407–420. 10.1037/a0016553

Benbenishty, R., Zeira, A., & Astor, R. A. (2002). Children's reports of emotional, physical and sexual maltreatment by educational staff in Israel. *Child Abuse & Neglect*, 26(8), 763-782

לרר ש. ואיצקסון ת. (2008). לבד בכיתה. בתוך דו"ח אלימות מינית בישראל 2008, הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בישראל. עמודים

6. התנהגות פוגעת מינית במדיה אלקטרונית (ובכלל)

נעסוק בדפוסי פגיעה חדשים ובהשלכותיהם כגון: חשיפה לפורנוגרפיה, וביריונות ברשת (רשתות חברתיות). נשאל עד כמה פער בין הדורות (מבוגרים- בני נוער) בשימוש במדיה אלקטרונית הינו חסם וכיצד ניתן להפוך אותו להזדמנות להתמודדות מיטבית?

קריאת חובה

ורנקיו, א. (2016). #אניאוהבאותך: צעירים, מין וטכנולוגיה (פרק 8, עמודים 227-202). בתוך לדבר על מין עם ילדינו. תל אביב: הוצאת שוקן.

Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). The impact of Internet pornography on adolescents: A review of the research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1-2), 99-122.

Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K. J., & Ybarra, M. L. (2008). "Online predators" and their victims: myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63(2), 111.

7. היבטים בטיפול פרטני + עקרונות סיוע

נעסוק בעקרונות הסיוע המיטבי הפרטני, ביניהם יצירת סביבה בטוחה, החזרת האמון, אמפתיה, העדר שיפוטיות. נשאל מהם הקווים המנחים במתן סעד ראשוני ובליוי מתמשך.

נעסוק בדרכי התגובה המתאימות לאירועים בעלי אופי מיני: חינוכית, טיפולית וחוקית.

קריאת חובה

שוורצברג, ש., וזומר, א. (2004). חשיפת הסוד: גורמים מעודדים ומעכבים את גילוי סוד הפגיעה בקרב קורבנות התעללות מינית בילדות. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). *הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות*. (עמודים 103-82). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

8. היבטים בהתערבות מערכתית

נכיר עקרונות לבנייה ויישום של תוכניות התערבות חינוכיות, ונדון בדרכים לבחינת האפקטיביות שלהן.

קריאת חובה

קאי-צדוק, א. (2018). *קידום בריאות מינית ומניעת פגיעות מיניות בקרב מתבגרים/ות וצעירים/ות – סקירת ספרות*. ירושלים: משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

Theron, L. C. (2015). The everyday ways that school ecologies facilitate resilience: Implications for school psychologists. *School Psychology International*, 0143034315615937.

9. איפה אני בסיפור הזה?

המפגש האישי עם הנושא ילווה אותנו לאורך הקורס כולו ובמהלכו נבחן מתי ואיפה כדאי לשאול את השאלות? האם יש דרך טובה יותר לשאול? ועד כמה אנחנו מוכנים לשמוע את התשובות?

קריאת רשות והרחבה מומלצת:

אתגר. ט. והייתם אבו הוא (2018). טיפול בקטינים פוגעים מינית במגזר הערבי. גרסה אלקטרונית. אתר פסיכולוגיה עברית. <https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3709>

בן עמי, א. וארהרד, ר. (2017). נוער גאה במערכת החינוך: גורמי חוסן ומגנוני התמודדות עם הומופוביה. *חברה ורווחה*. עמוד 317-342.

הברון, א., הברון, ש. (2017). *מה מתי ומי בחינוך מיני: עקרונות מנחים לבניית תכניות חינוך מיני של בני נוער בישראל*. גרסה אלקטרונית]. נדלה ב 11/8/2018, מאתר פסיכולוגיה עברית <https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3570> :

ידיד, נ., רימון, י., צימרמן, ש., (2011) מדיניות משרד החינוך בנושא הלהט"ב: בין "קלפים פתוחים" לבין חוזר מנכ"ל כנגד ההומופוביה. *מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית*, (33), 211-221.

גולדשטיין, ש. ולאור, ר. (2008-9). היבטים בינתרבותיים והשפעתם על אנשי מקצוע בהקשר של איתור ילדים נפגעי התעללות והזנחה וחובת דווח. *משפחה במשפט*.

קייזר-הלר, ש. (2016). החיים שמתחת לפני הרשת: תהליכים קבוצתיים בעידן דיגיטאלי. (גרסה אלקטרונית). נדלה מאתר פסיכולוגיה עברית <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3414>

קמיר, א. (2009). *זה מטריד אותי: לחיות עם החוק למניעת הטרדה מינית*. ירושלים: הוצאת הקיבוץ המאוחד והוצאת כרמל. פרק 1 (עמודים 25-23), פרקים 6-8 (עמודים 160-117).

Anderson, M. (January, 2016). *Parents, Teens and Digital Monitoring*. Few Research Center.

Abu Baker, K. (2006). *Sexual Abuse against children in the Arab society: The problem and its treatment*. Shfar-Am, Al- Mashreq Print House (in Arabic).

- Byers, E. S. (2011). Beyond the birds and the bees and was it good for you?: Thirty years of research on sexual communication. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, *52*(1), 20.
- DeGue, S., Valle, L. A., Holt, M. K., Massetti, G. M., Matjasko, J. L., & Tharp, A. T. (2014). A systematic review of primary prevention strategies for sexual violence perpetration. *Aggression and violent behavior*, *19*(4), 346-362.
- Elbdour, S., Abu Bader, S., Onwuegbuzie, A. J., Abu Rabia, A., & El-Assam, S. (2006). The scope of sexual, physical and psychological abuse in a Bedouin- Arab community of female adolescents: The interplay of racism, urbanization, polygamy, family honor, and social marginalization of women. *Child Abuse and Neglect*, *30*, 215-229.
- Fonner, V. A., Armstrong, K. S., Kennedy, C. E., O'Reilly, K. R., & Sweat, M. D. (2014). School based sex education and HIV prevention in low-and middle-income countries: a systematic review and meta-analysis. *PloS one*, *9*(3), e89692.
- Goesling, B., Colman, S., Trenholm, C., Terzian, M., & Moore, K. (2014). Programs to reduce teen pregnancy, sexually transmitted infections, and associated sexual risk behaviors: a systematic review. *Journal of Adolescent Health*, *54*(5), 499-507.
- Haberland, N., & Rogow, D. (2015). Sexuality education: emerging trends in evidence and practice. *Journal of Adolescent Health*, *56*(1), S15-S21.
- Haj-Yahia, M. M. & Tamish S. (2001). The rates of child sexual abuse and its psychological consequences, as revealed by a study among the Palestinian university students. *Child Abuse and Neglect*, *25* (10). 1303
- Lamb, S., & Peterson, Z. D. (2012). Adolescent girls' sexual empowerment: Two feminists explore the concept. *Sex Roles*, *66*(11-12), 703-712.
- Lenhart, A. (April 2015). *Teens, Social Media & Technology Overview 2015*. Pew Research Center.
- Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Annual research review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: The nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *55*(6), 635-654.
- Sales, N. J. (2016). *American girls: Social media and the secret lives of teenagers*. Alfred A. Knopf.
- Shalhoub-Kevorkian, N. (1999). The politics of disclosing female sexual abuse: a case study of Palestinian society. *Child Abuse & Neglect*, *13*, 1275-1293.
- Tolman, D. L. (2012). Female adolescents, sexual empowerment and desire: A missing discourse of gender inequity. *Sex Roles*, *66*(11-12), 746-757.
- Widman, L., Choukas-Bradley, S., Noar, S. M., Nesi, J., & Garrett, K. (2016). Parent-adolescent sexual communication and adolescent safer sex behavior: a meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, *170*(1), 52-61.

Widman, L., Golin, C. E., Kamke, K., Burnette, J. L., & Prinstein, M. J. (2018). Sexual assertiveness skills and sexual decision-making in adolescent girls: randomized controlled trial of an online program. *American Journal of Public Health, 108*(1), 96-102

Zeira, A.; Astor A.R. and Benbenishty, R. (2002). Sexual Harassment in Jewish and Arab public Schools in Israel. *Child Abuse & Neglect, 26*, 149-166.